

Domowa Klinika Rehabilitacji. Warszawa: Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu 2003, 10 płyt CD.

CD 1. Idea, informacje, ćwiczenia

Płyta pozwala zapoznać się z ogólną ideą programów komputerowych z serii: Domowa Klinika Rehabilitacji. Jej zawartość obejmuje następujące tematy:

- Idea Domowej Kliniki Rehabilitacji – zgodnie z zamierzeniami Wydawcy proponowana pomoc powinna uzupełniać profesjonalną opiekę medyczną oraz wspierać działania rehabilitacyjne dzięki prowadzeniu dodatkowych działań w warunkach domowych. Wymagająca dużego zaangażowania i kompleksowej wiedzy terapia zaburzeń słuchu, głosu i mowy dzięki proponowanym programom multimedialnym może stać się również udziałem rodziców. Obok zwiększenia efektywności rehabilitacji pozwala ograniczyć koszty opieki medycznej i edukacyjnej nad dzieckiem.

- Trochę teorii – Wydawca proponuje 10 płyt CD z programami umożliwiającymi wykonanie diagnozy i oceny postępów dziecka, przeprowadzenie rozmaitych ćwiczeń z zakresu słuchania, mówienia i ekspresji słownej oraz zdobycie podstawowego zakresu wiedzy, z której należy korzystać, aby praca z dzieckiem przynosiła jak największe efekty. Osoby mające dostęp do internetu pod adresem www.ifps.org.pl/Chat/chat.html mogą korzystać z konsultacji medycznych on-line, będących swego rodzaju poradnictwem korespondencyjnym.

- Ćwiczenia – znajdziemy tu konkretne przykłady ćwiczeń artykulacyjnych (języka, warg, podniebienia i szczęki dolnej) i oddechowych wraz ze szczegółowym opisem sposobu ich wykonania. Osobną część stanowią specjalnie przygotowane ćwiczenia dla rodziców, pozwalające im sprawdzić i ewentualnie uzupełnić wiedzę z zakresu komunikacji werbalnej i niewerbalnej, wychowania słu-

chowego, akwizycji języka i rozwoju mowy dziecka. Ćwiczenia dla rodziców mają postać testów wyboru lub uzupełnienia, po których wypełnieniu można sprawdzić odpowiedzi.

- Wydawnictwa – zamieszczone są tu krótkie opisy dotychczasowych wydawnictw Instytutu Fizjologii i Patologii Słuchu, takich jak: *Listy o wychowaniu dziecka z wadą słuchu. Poradnik dla rodziców dzieci w wieku przedszkolnym; Dziecko z uszkodzonym narządem słuchu w szkole powszechnej i przedszkolu – Poradnik dla nauczycieli i wychowawców; Wychowanie słuchowe; Moje dziecko nie słyszy. Materiały dla rodziców dzieci z wadą słuchu; Rehabilitacja dzieci i młodzieży z uszkodzonym narządem słuchu. Standardy, programy i projekty organizacyjne w Programie Opieki nad Osobami z Uszkodzeniami Słuchu w Polsce; Bliżej życia. Materiały dla rodziców dzieci i młodzieży z wadą słuchu.*

- Prezentacje – pokaz multimedialny dotyczący proponowanych programów.

- Kontakt z Instytutem – potrzebne adresy i godziny przyjęć.

CD 2. Rehabilitacja osób z wadami słuchu – poradnik encyklopedyczny

Zbiór najważniejszych zagadnień z zakresu rehabilitacji osób z wadami słuchu opracowali: Joanna Szuchnik, Joanna Kosmalowa, Zdzisław M. Kurkowski i Aleksandra Lipińska. Poradnik obejmuje swym zakresem następujące grupy tematyczne:

I. Wady słuchu u dzieci (budowa anatomiczna narządu słuchu, przyczyny uszkodzeń słuchu i sposoby diagnozowania, rodzaje protez słuchowych – aparaty słuchowe i implanty ślimakowe, konsekwencje uszkodzeń narządu słuchu).

II. Rozwój dziecka z uszkodzonym narządem słuchu (etapy rozwoju poznawczego, ruchowego, emocjonalnego i społecznego od urodzenia do 7 roku życia wraz z odniesieniem do normy rozwojowej, zagadnienia z zakresu integracji sensorycznej).

III. Metody stymulacji rozwoju i terapii dziecka z uszkodzonym narządem słuchu (przegląd metod, m.in. metody audytywno-werbalne, fonogesty, metody oparte na kodzie manualnym, ponadto opis artykulacji samogłosek i spółgłosek wraz z metodami ich wywoływania i ćwiczeniami usprawniającymi narządy mowy, uwagi na temat rozwoju słownictwa i kształtowania sprawności w zakresie budowania zdań; skrótowy opis całościowej opieki nad dzieckiem z wadą słuchu: medycznej, logopedycznej, psychologicznej i pedagogicznej wraz ze spisem placówek rehabilitacyjnych w całej Polsce).

IV. Wychowanie (omówienie możliwości rozwojowych dziecka z wadą słuchu, roli rodziny i jej sytuacji psychologicznej, postaw rodziców i wymagań stawianych dziecku, znaczenia zabawy w rozwoju dziecka niesłyszącego wraz z zasadami wyboru i organizacji zabaw).

V. Kształcenie dzieci z uszkodzonym narządem słuchu (szczegółowy wykaz szkół podstawowych i gimnazjów dla dzieci i młodzieży z wadą słuchu).

VI. Zagadnienia uzupełniające (aktualne akty prawne mające na celu szczególną ochronę dzieci z wadą słuchu i ich rodzin wraz ze szczegółowym i przejrzystym opisem, wybór literatury i pomocy dydaktycznych wykorzystywanych w rehabilitacji dzieci z wadą słuchu).

CD 3. Program rozwijania i odbioru słuchowego dźwięków otoczenia i mowy

Na program autorstwa Joanny Szuchnik i Anity Świącieckiej składają się różnego typu zadania przeznaczone bezpośrednio do pracy z dzieckiem z wadą słuchu, jak i do jego obserwacji, prowadzonej przez rodziców lub terapeutów. Zadania te ułożone są zgodnie z zasadą stopniowania trudności. Kolejność wykonywania ćwiczeń, a także zadań sprawdzających postępy jest dowolna.

Układ materiałów jest następujący: do każdego zadania opracowany jest formularz, na którym po wydrukowaniu można zapisywać wyniki. Dla każdego testu dostępne są także tzw. listy losowe oraz materiały obrazkowe, umożliwiające lub ułatwiające wykonanie poszczególnych zadań. Karty z obrazkami można wydrukować. Wszystkie poniżej wymienione testy dziecko powinno wykonywać tylko i wyłącznie na kanwie percepcji słuchowej.

Profil Postępy w słuchaniu – umożliwia ocenę poziomu rozwoju rozmaitych funkcji słuchowych dziecka, takich jak reakcja na dźwięki, ich rozpoznawanie, różnicowanie oraz identyfikacja. Profil umiejętności dziecka w omawianym zakresie został przygotowany na podstawie angielskiego opracowania Nottingham Paediatric Cochlear Implant Programme.

Zamknięty zestaw słów o różnej liczbie sylab – służy ocenie percepcji słów zróżnicowanych pod względem struktury sylabowej. Istnieje możliwość wyboru zestawów składających się z 3, 6 lub 12 słów ilustrowanych obrazkami.

Zamknięty zestaw słów dwusylabowych – pozwala ocenić identyfikację znanych dziecku słów dwusylabowych na podstawie zestawu 4 lub 12 słów ilustrowanych obrazkami.

Zamknięty zestaw zadań o różnym stopniu trudności – jego celem jest przygotowanie dziecka do odbioru i rozumienia wypowiedzi kilkuwyrazowych. Zadania o różnym stopniu trudności (np. wybór spośród 2/3 obiektów i zapamiętanie 2/3 słów) wymagają zidentyfikowania i wskazania lub powtórzenia kilku znanych słów wypowiedzianych przez badającego bez wykonywania przerw. Proponowane ćwiczenia przeznaczone są dla dzieci od 4 do 5 roku życia.

Otwarty zestaw słów jednosylabowych – zadaniem dziecka jest powtórzenie wybranych słów jednosylabowych, osoba badająca ocenia umiejętność rozpoznawania fonemów, naśladowania i rozumienia.

Otwarty zestaw pytań – służy ocenie rozumienia prostych zdań pytających i umiejętności konstruowania adekwatnych odpowiedzi u dzieci od 4 roku życia.

Otwarty zestaw zdań twierdzących – przeznaczony dla dzieci od 5 roku życia, którego zadaniem jest rozpoznawanie, zapamiętywanie i powtarzanie odpowiednio przygotowanych zdań.

Skala słyszenia i rozumienia dźwięków – autorami skali są S. Zimmermann-Philips, M. J. Osberger i A. M. Robbins. Narzędzie to zostało opracowane w celu zbierania informacji przez rodziców lub nauczycieli na temat zachowań słuchowych dzieci z głębokim uszkodzeniem słuchu korzystających z klasycznych aparatów słuchowych lub z implantów ślimakowych.

Skala użycia mowy do komunikacji – jej autorami są A. M. Robbins i M. J. Osberger. Narzędzie umożliwia zbieranie informacji przez rodziców lub nauczycieli na temat ekspresji wokalnej dzieci z głębokim uszkodzeniem słuchu.

CD 4. Poprzez słuchanie do słowa

Opracowanie autorstwa Joanny Szuchnik zawiera opis poszczególnych etapów wychowania słuchowego, począwszy od nauki wykrywania dźwięków, poprzez ich różnicowanie, rozpoznawanie i rozumienie. Przejrzyste omówienia, wzbogacone ilustracjami i przykładami ćwiczeń, z pewnością pomogą rodzicom dziecka niesłyszącego zrozumieć ideę postępowania terapeutycznego i aktywnie w nim uczestniczyć. Zamieszczone na płycie nagrania różnych opozycyjnych cech dźwięków (takich jak: długi/krótki, cichy/głośny, wysoki/niski, szybki/wolny itp.) wraz z odpowiednimi ilustracjami pozwolą przygotować wiele atrakcyjnych zabaw.

CD 5. Wspomaganie rozwoju mowy i umiejętności komunikacyjnych dziecka z wadą słuchu

Na płycie znajdziemy materiały metodyczne opracowane przez zespół pracowników Instytutu Fizjologii i Patologii Słuchu z myślą o rodzicach dzieci niesłyszących. Materiały teoretyczne pozwolą uzupełnić wiedzę na temat etapów rozwoju mowy dziecka, wychowania słuchowego, zasad budowania sprawności dziecka w zakresie realizacji poszczególnych podsystemów języka (fonologicznego, morfologicznego, leksykalno-semantycznego i składniowego). Część praktyczna poświęcona jest ćwiczeniom artykulacyjnym, oddechowym i fonacyjnym oraz zawiera materiały służące rozwijaniu słownictwa i poprawnej gramatycznie mowy dialogowej na podstawie historyjek obrazkowych.

CD 6. Ocena wymowy dziecka

Jest to komputerowa wersja testu do badania i oceny sprawności artykulacyjnej opracowana przez Zdzisława M. Kurkowskiego dla logopedów pracujących z dziećmi. Test składa się z dwóch części: Nazywanie obrazków (161 słów) i Powtarzanie wyrazów za lektorem (91 słów). Materiał słowny został opracowany tak, aby każda z badanych głosek pojawiała się we wszystkich możliwych pozycjach wyrazowych. Program zapisuje wyniki, oblicza procenty nieprawidłowych realizacji (w trakcie badania należy je odpowiednio zakwalifikować jako sybstitucje, deformacje lub elizje), pozwala je porównywać, wydrukować w celu uzupełnienia dokumentacji. Na płycie zamieszczona jest szczegółowa instrukcja dotycząca wykonywania testów, a ponadto są informacje teoretyczne z zakresu rozwoju mowy dziecka, kryteria oceny wymowy i klasyfikacje wad wymowy. Proponowane narzędzie niewątpliwie ułatwi i uatrakcyjni pracę logopedów.

CD 7. Ocena percepcji mowy u dzieci z wadami słuchu

Program autorstwa Zdzisława M. Kurkowskiego pozwala określić sposób odbioru wypowiedzi przez dziecko z wadą słuchu. Materiał filmowy i dźwiękowy zamieszczony na płycie służy ocenie percepcji fonemowej w sytuacjach, gdy dziecko jednocześnie słyszy dźwięki i obserwuje twarz osoby mówiącej, gdy widzi tylko twarz lub gdy ma dostęp jedynie do informacji dźwiękowej. Logopeda może jednoznacznie stwierdzić, w jakich warunkach odbiór mowy jest najlepszy – gdy dziecko korzysta wyłącznie z drogi słuchowej lub wzrokowej czy też gdy wykorzystuje oba te kanały. Można również ocenić i porównać percepcję dziecka z wykorzystaniem aparatu słuchowego (implantu) i bez protez słuchowych. Autor programu proponuje osobne testy dla dzieci młodszych i starszych. Wyrazy wykorzystane w testach są odpowiednio dobrane do poziomu rozwoju dzieci niesłyszących.

CD 8. Onomatopeje

Jest to kwestionariusz do badania wrażliwości na cechy prozodyczne mowy wraz z zestawem materiałów i ćwiczeń o przeznaczeniu stymulacyjno-terapeutycznym autorstwa Joanny Szuchnik i Ewy Ślodochnik-Rycaj. Narzędzie może być wykorzystywane w celach profilaktyki, diagnozy i terapii logopedycznej służąc:

- określeniu zdolności spostrzegania elementów suprasegmentalnych i segmentalnych wypowiedzi,
- ćwiczeniom z zakresu treningu słuchowego lub wychowania słuchowego (kształtowanie wrażliwości na cechy prozodyczne mowy, rozwijanie uwagi, spostrzegawczości i pamięci słuchowej),
- wywoływaniu pierwszych słów (wypowiedzi) dziecka.

Część diagnostyczna obejmuje 10 zestawów wyrażen dźwiękonaśladowczych zilustrowanych odpowiednimi obrazkami, odpowiadających określonym cechom dźwięku lub jednemu z elementów suprasegmentalnych oraz segmentalnych języka polskiego (melodia mowy, akcent, rytm, intonacja, natężenie, czas trwania, tempo, wysokość, liczba sygnałów, dźwięczność). Część stymulacyjno-terapeutyczna przeznaczona do ćwiczeń zawiera 20 odpowiednio wyselekcjonowanych i pogrupowanych w pary onomatopei zilustrowanych obrazkami oraz dwie plansze wyboru: „takie same” i „różne”. Zestaw onomatopei jest inny niż w części diagnostycznej, ale odpowiada tym samym, wymienionym wcześniej, zjawiskom językowym. Ćwiczenia prowadzone w ramach treningu i wychowania słuchowo-werbalnego z wykorzystaniem zaproponowanego materiału mogą dotyczyć budowania sprawności percepcyjnych lub realizacyjnych.

CD 9. Ocena i usprawnianie motoryki narządów mowy

Program opracowany przez Zdzisława M. Kurkowskiego, Joannę Szuchnik i Ewę Kurkowską przeznaczony jest do diagnozy sprawności motorycznej narządów artykulacyjnych oraz do ćwiczeń

zaburzonych umiejętności w tym zakresie. Test zawiera próby pozwalające ocenić sprawność ruchową języka, warg, żuchwy i podniebienia miękkiego. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości można wykorzystać zbiór ćwiczeń usprawniających motorykę poszczególnych narządów. W drugiej części programu znajdziemy ponadto ćwiczenia kinestezy służące rozwijaniu kontroli ułożenia narządów mowy podczas artykulacji. Zarówno próby testowe, jak i ćwiczenia zaopatrzone są w dokładną instrukcję słowną dotyczącą sposobu wykonania zadań oraz prezentację wykonania w postaci nagrania wideo. Program umożliwia zapisywanie i archiwizowanie uzyskanych danych.

CD 10. Sprawdź 12 dźwięków otoczenia oraz 6 dźwięków mowy

Program autorstwa Joanny Szuchnik i Beaty Wojewódzkiej został opracowany z myślą o potrzebach w zakresie diagnozy i terapii osób z wadą słuchu, choć może być również wykorzystywany w terapii innych zaburzeń mowy. Za pomocą proponowanego narzędzia logopeda lub rodzice mogą ocenić umiejętności dziecka w zakresie rozpoznawania i rozumienia wybranych dźwięków otoczenia (instrumenty, głosy zwierząt, pojazdy, zjawiska przyrodnicze, dźwięki wydawane przez urządzenia domowe, odgłosy ludzkie nie będące mową) i dźwięków mowy (samogłoski *a, u, i* oraz spółgłoski *m, s, sz*). Oba testy składają się z nagrań dźwiękowych i odpowiednio do nich dobranych ilustracji oraz formularza wyników, który można zapisać w pamięci komputera. Program daje możliwość przeprowadzenia testów w zestawach zamkniętych i otwartych oraz przeprowadzenia odpowiednich ćwiczeń w wybranym zakresie.

Omówiony zestaw płyt niewątpliwie uzupełnia istniejącą na rynku wydawniczym lukę w zakresie komputerowych pomocy diagnostycznych i terapeutycznych, których nadal jest niewiele. Pomimo tego, że najwięcej materiałów opracowano z myślą o dzieciach z wadą słuchu, na płytach znaleźć można wiele narzędzi diagnostycznych oraz ćwiczeń, które mogą być wykorzystane w terapii rozmaitych zaburzeń mowy. Recenzowana pomoc na pewno urozmaici i uatrakcyjni pracę wszystkich logopedów, a przede wszystkim pozwoli na aktywne uczestnictwo rodzin w procesie terapeutycznym. Należy pochwalić łatwość obsługi poszczególnych programów, możliwość wydruku testów i ilustracji oraz archiwizowania danych.

Anita Trochymiuk

Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego UMCS, Lublin